

OSTROŚĆ (107) sb f

Oba o jasne.

sg *N* ostrość (36). ◇ *G* ostrości (31). ◇ *D* ostrości (1). ◇ *A* ostrość (23). ◇ *I* ostrością (12). ◇ *L* ostrości (1). ◇ *pl* *G* ostrości (1). ◇ *A* ostrości (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII (z Cn) – XVIII w.

1. *Charakter, cecha tego, co jest ostre, ostro zakończone; mucro Mącz, Cn; acumen Calep, Cn (12) : Acutela, ostroszcz BartBydg 4b; Mordacitas in herbis, Oстроść/ kłocie á párzeńie/ yáko ná pokrziwách/ oftu/ etc. Mącz 232a; Exterere aciem ferri cote, Oстроści osłą náoftrzyć. Mącz 451a, 235b; Vczyńń fobie noże oftre [cultros acutos (marg) petrarum (-)] (marg) Włańnie/ noże skálne/ álbo noże ofláne/ álbo noże oftrości. (-) BudBib Ios 5/2; Acumen – Oстроць, łzpica. Calep 20a.*

ostrość czego (5): PatKaz I 9v; Mucro dentium, Oстроść zębów. Mącz 235b, 235b, 238a; KochPs 204.

W charakterystycznych połączeniach: ostrość ciernia, opoki, paznokciow, zębów (2).

Szereg: »kończystość a ostrość« (1): Murex etiam, Kończyłtość á oftrość opoki. Mącz 238a.

a. *O kształcie nosa (1) : Nos kończyłty zawłże gniew znamionuie á im wietłza w nim będzie oftroć, Tim wietłzą vkazuie gniewliwość iakoby ofła. GlabGad N8.*

2. *Ostrze; acies Modrz (2) :*

Wyrażenie: »ostrość miecza« (2): Apoštoł Iezufá Chriřtá nápiřał/ że Oycowie święci [...] kroleřtwá burzyli/ gęby Lwom zámýkáli/ moc ogniowę gásili/ oftrości mieczá vchodźili [gladii aciem effugisse]/ naiázdy nieprzyacięłłkie włtecz wracáli ModrzBaz 109; Pusciłám fię ná oftrość mieczá śmiertelńego. KochFr 92.

3. *Chropowatość, szorstkość, przykrość; asperitas Mącz; aspretum Calep; acerbitas Cn (6) : Aspretum – Chrupatołzcz, oftrołzcz. Calep 103b.*

Zwrot: »ostrość [czego] zgładzić« (1): tákięź brodawki pod ięzykiem/ co ię łuchotámi zową: ma mu [kował koniowi] ię zerznąć/ y dác mu łzynę żelázá gryść/ iz krew wygnieta á oftrość ięzyká zgładzi. SienLek 169.

Wyrażenie: »ostrość drogi« = asperitas viae Mącz (2): Niebáćzyła krolewna niebiełká oftrościj/ albo dalekościj drogi/ ale prez [!] drogę oftrą/ bo kamieniřtá [...] Ířła OpecŻyw 10; Mącz [18]a.

Szereg: »ostrość, (a) przykrość« (2): Asperitas viarum, Oстроść á przykrość dróg. Mącz [18]a; Asperitas – Oстроłzcz, przykrołzcz. Calep 103a.

W przén (1) : Więć tey oftrości/ me myśli trokliwe/ Ze morłkie łkály z nimi nie zrownáią GrabowSet N4.

4. *Surowość, srogość; bezwzględnosc; asperitas Calep, Cn; severitas Calep [w tym: czego (13)] (23) : KuczbKat 270; SkarŻyw A2; Ítáráiác fię [...] o pozyłkánie błędzácego/ z vprzeymey Chriřtyáńłkiey życzliwości y powinney miłosci. Ale teź zás nie bez oftrości nieiákiey tłumienia błędów prawdą. CzechEp 94; NiemObr 123; ZawJeřt 5; Severitas – zrogołcz, oftrołcz. Calep 975b; PowodPr 8.*

W połączeniach szeregowych (2): iz řą wielcy nieprzyacięłie pokuty/ pořtow/ oftrości życia y odzienia/ y vmartwienia ciáłá/ y zakonnych řtanow. WujNT 11, 47.

W charakterystycznych połączeniach: ostrość gniewu (2), miejsca, pokuty, tłumienia błędów.

Zwrot: »cirpieć ostrości« (1): Przeto my przykładem iego cirpliwościj/ cirpmy téż niektoré oftrościj/ abyłmy sie tak bogu zlubili *OpecŻyw* 16.

Wyrażenia: »ostrość praw(a)« (2): *LibMal* 1548/144v; Wielka to krzywdá/ zá ktorą ná kroleństwo wżytko/ ktore tego oftrością swoich praw nie broni/ pomstá bożka náłtępuie. *SkarKazSej* 703b.

»ostrość zakonna« (2): y w rzeczách kłażtornych wolał [św. *Anzelmus*] drugdy oftrości zakonney z brácią wstąpić/ á łáfkáwie się y pięknie znimi obyść. *SkarŻyw* 334, 334 *marg*.

»ostrość żywota, życia, w życiu« [szyk 4:2] (3:2:1): *OpecŻyw* 47v; One mniżki miały ten obyczay/ iefli ktora miałá nágabanie nocne od czártá/ wnet powiedzieć ftárfzey byłą winná: áby swoią modlitwą czártá odegnála/ y pokuty á żywotá oftrości/ przyczyniła. *SkarŻyw* 225; Y poftem Ianá S. y mnieyżá w życiu oftrością Zbáwiciela náłzego/ nie máło się Żydow obrażało *LatHar* 254; *WujNT* 11, 47; zftępujemy do śadzawki krwie Páná Chrytułowey/ przez móst wczynkow iákich z oftrości żywotá pochodzących *WysKaz* 27.

a. *Gniew, gwałtowność* (5) : Choćáżby się tedy [...] y przyoftrzym co mowiło: [...] iednák tá oftrość/ nie poydzie ták dálece przeciw łámej tylko I.M. ofobie [...] iáko przeciw łamym błędom *CzechEp* 10.

ostrość naprzeciwko komu (1): gdy [rycerze] łzpišem albo drzewem swoim kędy chcą nauczyli się trafiać/ y naprzeciwko sobie nagley oftrości nauczyli się ználżać. *KwiatKsiąż* O2.

ostrość na co (1): Coż to wždy zá niepohámowna ná łtan Duchowny ták záłżony y potrzebny oftrość? *PowodPr* 59.

W połączeniu szeregowym (1): Cichość y pokorę y łáfkáwość záchowuemy: gniewu się y oftrości y pomłty y krzywdy czynienia drugim ftrzegąc. *SkarKaz* 638a.

Szereg: »ostrość i bluźnierstwo« (1): A zálie łami [protestanci] przeciwko sobie/ ták wiele/ ták wielkich/ ták długich kfiąg piżá/ że się łprzykrzy/ tylko ich tytuły/ oftrości/ y bluźnierstwá pełne/ czytać. *ReszPrz* 68.

5. *Bystrość, przenikliwość, subtelność; acumen* *Mącz, Modrz, Calep, Cn; acrimonia, acritudo* *Mącz, Cn; facultas, sagacitas, subtilitas, versutia, vigor* *Mącz; perspicacitas* *Calep; acies, acritas, vehementia* *Cn* (26) : *Acumen, subtilitas, Oftrość/ rozum/ tráfnóść/ fubtilność. Mącz* 422b, 2b, 3a; *Acumen – [...] Oftrofc, biftrofcz. Calep* 20a.

ostrość ku czemu (1): w wielu młodzienczykách takowa dowćipu ku wyrozumieniu á poięciu wżyftkich rzeczy chutkość y ku wybadaniu fkritych rzeczy takowa oftrość/ yłz też y krom wielkiej nauki/ o wielkich rzeczach roftropnie mowić mogą *KwiatKsiąż* E3v.

Wyrażenia: »dowćipu ostrość« (2): Abowiem (yz tak mam mowić) w niktorych ludziach dowćipu oftrość iefł ołowna/ á wniktorych żelazna. *KwiatKsiąż* Lv, Lv.

»ostrość gadania« (1): Yefli przez náukę/ náukę śwyecká/ yáko wymowę/ oftrość gadánia/ to yefł *Dialektykę* á *philofophię*/ [...] álbo y byegłóć w piłmye świętym rozumyész. *KromRozm II* o4v.

»przyrodzona ostrość« (2): *KwiatKsiąż* E3; á niechay niemáią zá to [młodzieńcy]/ áby prędkością rozumu/ á nieiáką przyrodzoną oftrością [ingenii celeritate et naturali quodam acumine] mogła się káżda łprawá odpráwić: boć do łprawy á do vporu zátrudnionego trzeba náuki *ModrzBaz* 13v.

»ostrość rozumu« = *acumen ingenii Mącz, Modrz; facultas a. vigor ingenii, sagacitas, versutia Modrz; perspicacitas Calep* [szyk 7:4] (11): A iako brwi białe znamio(nuią) mgłę przyrodzenie y rozum profty/ tak zafię czarne barzo, mocność przyrodzenia y też ośtrość rozumu. *GlabGad N5; MurzHist Tv; Sagacitas, Rozum/ dowcip/ roftropność/ ośtrość rozumu. Mącz 364a, 3a, 114b, 176c, 486d, 495d; ModrzBaz 13v, 56; Calep 791b.*

»ostrość w rozumieniu« (1): A kto bez ímutku wípomni ná onę iey wítáwicznóść w modlitwie/ okráfę w mowieniu/ krzepkość w pámiętániu/ ośtrość w rozumieniu? *SkarŻyw 195.*

»ostrość słuchu« (1): Czarney czemierzycze korzenie w wśzy włożone [...] daie ośtrość fluchu/ á głuchość leczy. *FalZioł V 79v.*

»ostrość wzroku« = *acies oculorum Mącz (3):* á przeto wężowie na wiofnę wychodząc z ziemie maiącz zácmmienie w oczoch/ lażą do korzenia włofkie^g kopru/ a one^m łobie oczy wyciraia, á ftąd ośtrość wzroku biorą. *FalZioł I 51d; GlabGad B4v; Mącz 468d.*

W przén (3): W ktorých [ludziach] tedy ołowna á tępá ieft [ostrość dowcipu] mało fię ku vczeniom godzi: á ktorých dowcipow acz ośtrość ieft zaofttrzona/ áwłzakofz miękka ieft/ ktora łatwie może być ftępiona *KwiatKsiąż Lv.*

Zwroty: »ostrość spiłować« (1): Oto Láik á nie Logik/ twą ośtrość zpiłował *NiemObr ktv.*

»stępić ośtrość« (1): Obtundere aciem oculorum, Stępić ośtrość wzroku. *Mącz 468d.*

6. Intensywność, moc jakiegoś przedmiotu lub zjawiska; acumen HistAl, Cn; asperitas Mącz, Cn; acrimonia Calep, Cn; severitas Mącz [w tym: czego (9)] (38): Luk ízkodzi żołądkowi dla te^g ífz czyni nadymanie w nim y wiatry/ á dla fwey ośtrości fuche żyły káfa. *FalZioł I 101d;* A zwłáfczča Iuiube maią włofnoć oddalania ośtrości krwi *FalZioł III 15b;* Kwafne pomagrany koleri ośtrość wímierzaia *FalZioł III 23a;* Gdy będzie namoczono wapno/ ośtrość káfaiącą iemu odeymuie *FalZioł III 37a;* [krochmal] Ma mocz wilżącą/ y zagrzewaiącą/ ośtrości wízelkie gładzi *FalZioł III 42a;* Włofy czynią fie w nyrkach z fuchych wilkofci, á z ośtrości ciepła przyrodzone^g *FalZioł V 10v, I 27d, 124d;* Czemu portulaca, to ieft, kurza noga zdrowa ieft na zęby. (—) Bowiem ona wilgothą fwoią gdy miedzi albo w nią w chodzi rozpufczča y rozwodnia ośtrość onę w zębiech *GlabGad I4v.*

W charakterystycznych połączeniach: ośtrość gładzić, odejmować (2), rozpuszczać i rozwadniać, uśmierzać; ośtrości oddalanie.

Szeregi: »jad albo ośtrość« (1): też [oliwa] odeymuie infzem rzeczám iad albo ośtrość ktore ciało przekrawaia. *FalZioł III 22c.*

»ostrość i jadowitość« (1): á tak ośtrość y iadowitość ie^g [wilczego tyka] bywa oddalona/ gdy będzie w oczcie namoczono przez dwie godzinie *FalZioł I 76b.*

»ostrość a wielka moc« (1): Severitas unguenti, Ośtrość á wielka moc máści *Mącz [390]a.*

a. W odniesieniu do potraw, przypraw, trunków itp. (26): á wízakofz [psi rumianek] ośtrości iefth więczłzey niżli rumien fwoifki *FalZioł I 39a;* O thym bacz íze oftre Piretrum napierwey gdi ie człowiek żuie nie czuie ośtrości iego *FalZioł I 96d, 76b, c, 128b, 14Ia, III 23b;* Otoć teraz flemy ná wzraft nafienia mákowego ten pierz/ áby to znakiż [!] wielkofć nafienia mákowego tego pieprzu ośtrofcia bywa zięte. *HistAl C8; Asperitas aceti, Ośtrość octowa. Mącz [18]a;* Acetinequitiae inest virtus magnos ad usus, Kwás á ośtrość octowa ma w łobie nie máłą moc ku wiele rzeczóm. *Mącz 245d.*

W połączeniu szeregowym (1): bowiem [laktuka] niema w łobie ani łoności ani cierpności ani ołtrości. *FalZioł* I 74a.

W charakterystycznych połączeniach: *ostrość niemała, octowa* (2), *ognista, słona, ucinająca, zbytnia; odrażanie ostrości*.

Zwroty: »czynić ostrość pokarmow« (1): Iełzcze też czyni [sól] ołtrość pokarmow ktore łame z łiebie łą przafne *GlabGad* I7v.

»mieć (w sobie), mający ostrość« [szyk *zmienny*] (10:1): Czebula myłza iże od niey myłzy zdychaią/ abowiem ma w łobie nieiaką ołtrość ogniłtą/ y gorzkość też iey iełth przyłączona z nieiaką łodkołcią. *FalZioł* I 133a; PRzerwipęp [...] Korzeń ma czyrwony á zwiły podobny gałganowi ale niema ołtrości *FalZioł* I 145d, I 20a, 41c, 59b, 74a, 96d (11).

Szeregi: »ostrość z cirpnością« (1): thakież y Wilcze łyko thoż czyni/ bo ma w łobie ołtrość łcirpnością *FalZioł* I 41c. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»ostrość, (i) gorzkość; gorzkość z ostrością« [szyk 3:2] (4;1): KApułta ma vilkotność wliłciu łwoim/ á iełth troiaka/ domowa/ łełnia y morłka/ łełnia ta iełt nawiełczyy gorzkołci y ołtrołci *FalZioł* I 34a; ołthrołć y gorzkołć w wodkach potrzebna iełt *FalZioł* II 2c, I 126b, 128b; *Acrimonia – Ołtrołcz Gorzkołcz. Calep* 15a.

»słodki, ale z ostrością« (1): Sama w łobie Manna iełt niebarzo biała á wpołrzodkhu dziureczłki ma/ [...] prziprawna iełt też łodka ale znieiaką ołtrołcią. *FalZioł* III 4d.

»wilkość z ostrością« (1): kwiatłki iego [*janowca*] wełpołek y z zieleł maią w łobie zbytnią wilkołć znieiaką ołthrołcią vcinaiącą/ á łthądże wracłanie pobudza *FalZioł* I 59b.

Synonimy: 1. *kończystość*; 3. *chropawość, chrupatość, skropawość*; 4. *przykrość, srogość, surowość*; a. *gniew*; 5. *bystrość, dowcip, subtyłność*; 6. *moc, siła*; a. *korzenność*.

Cf 1. **OSTRZE**

MMk